

Малоголова Олеся Олексіївна,
науковий співробітник наукової
лабораторії з проблем психологічного
забезпечення та психофізіологічних
досліджень навчально-наукового
інституту заочного та дистанційного
навчання Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук

ПИТАННЯ НАРКОТИЧНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ В НЕПОВНОЛІТНІХ І ЇЇ ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗМІСТ

Проблема наркоманії постала ще з прадавніх часів та, на жаль, не втрачає своєї актуальності й дотепер. Світовий ринок наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів постійно і швидко змінюється. Особливо прикрим є те, що основним споживачем наркотиків є молодь, яка часто-густо ставиться до свого здоров'я легковажно і в пошуках нових відчуттів готова до експериментів зі своїм організмом.

Наркоманія – хворобливий психічний стан, що характеризується пристрастю до наркотиків, фізичною або психічною залежністю від їх вживання. Головною ознакою наркоманії є поведінка, що виражається в нав'язливому бажанні приймати наркотик постійно чи періодично для того, щоб відчувати його дію на психіку або ж щоб не відчувати дискомфорту через відсутність наркотику. Наслідками прийому наркотиків є абстинентний синдром (або фізична залежність, синдром відміни) і толерантність (звикання організму до наркотика, здатність переносити більші дози) [1].

Стан, коли наркотик приймають, щоб уникнути фізичного дискомфорту чи «ломки», відомий як фізична залежність. Коли приймають наркотик задля стимуляції, задоволення чи втечі від реальності – психічна залежність. У людей, які регулярно вживають наркотичні препарати, з'являється, крім фізичної, психічна залежність, що посилює шкідливий вплив від наркотиків на здоров'я людини та суттєво ускладнює відмову від наркотику [2].

Як свідчить практика лікування наркоманії в більшості випадків неефективне. Методики лікування наркозалежності дієві лише при активній позиції самого хворого, але при цьому дуже часто трапляються випадки рецидиву після одужання.

Аналіз наукових праць дозволяє зрозуміти, що детермінантою виникнення шкідливих звичок та наркоманії у неповнолітніх виступають як зовнішні обставини, так і внутрішні психологічні особливості.

До зовнішніх обставин, які спонукають підлітка змінити свій психічний стан штучним шляхом відносять: аморальна поведінка батьків, криза в сімейних стосунках, помилки в сімейному або шкільному вихованні, негативний життєвий досвід.

Внутрішніми психологічними особливостями вважають знижені адаптивні можливості підлітків, обумовлені емоційною нестійкістю, бажанням проявити себе і бути прийнятим у «компанію», недостатнім самоконтролем поведінки, низькою самокритичністю, нерозвиненою рефлексією, егоцентричністю, невпевненістю в собі чи надмірною переоцінкою власного «Я», втечею від реальності, інфантильністю, почуттям нездатності впоратися з труднощами, відсутністю стійких інтересів і захоплень.

Домінуючим психологічним фактором є криза підліткового віку. Цей період є одночасно складним і важливим періодом у житті особистості та потребує особливої уваги у соціально-психологічному плані. У неповнолітніх актуалізується прагнення звільнитися від контролю дорослих, що призводить до конфліктної поведінки, яка є ознакою вікової кризи. Проте до повної свободи вони психологічно не готові, їм важливо мати право на власний вибір та на відповідальність за власні рішення.

Слід зазначити, виникнення шкідливих звичок, в тому числі вживання наркотиків, можна розглядати як непродуктивну форму виходу з ситуації, яка характеризується ускладненістю задоволення особистісних потреб. Така незадоволеність викликає емоційну напругу і може мати суперечливий характер: або стимулює прискорений розвиток певних якостей особистості при подоланні суперечності, тобто сприяє переходу на більш високий рівень саморегуляції; або (якщо відсутнє зовнішнє втручання педагогів, психологів або батьків) може призвести до появи шкідливих звичок [3].

Фахівці виділяють кілька моделей адиктивної поведінки, або пристрасі до наркотиків у неповнолітніх [4], а саме:

Заспокійлива модель – один з найбільш поширених варіантів застосування психоактивних речовин і наркотиків з метою досягнення душевного спокою у нерішучих, недовірливих, які сумніваються, лякаються всього нового, постійно тривожних

підлітків. Вживаючи наркотики, вони прагнуть зняти нервову напругу, розслабитися, заспокоїтися, забути, піти від дійсності, від нерозв'язаних життєвих проблем.

Комунікативна модель може виникнути у зв'язку з незадоволеними потребами у спілкуванні, любові, доброзичливості. До цього засобу найчастіше вдаються замкнуті, тривожно-недовірливі, емоційно вразливі підлітки.

Активізуюча модель характеризує тих підлітків, які застосовують психоактивні речовини з метою підйому життєвих сил, зниженого настрою, бадьорості, посилення активності.

Гедоністична модель спостерігається тоді, коли вживання психоактивних речовин використовується для отримання задоволень, досягнення приємних відчуттів психічного і фізичного комфорту.

Конформна модель виражається у прагненні підлітків наслідувати, не відставати від однолітків, бути прийнятими в «компанію» за допомогою вживання психоактивних речовин.

Компенсаторна модель визначається необхідністю компенсувати якусь неповноцінність особистості, дисгармонію характеру.

Маніпулятивна модель пов'язана з можливістю використання психоактивних речовин для маніпулювання іншими підлітками, для їх експлуатації, для зміни ситуації на власну користь, для досягнення тих чи інших переваг.

Таким чином на формування пристрасті до наркотиків впливають як соціальні так і психологічні чинники, врахування яких при проведенні профілактичної роботи дозволяє дати неповнолітнім установку на здоровий спосіб життя, оптимізувати їх здорові особистісні та соціальні прагнення.

Список використаних джерел

1. Андросюк В.Г., Галустьян О.А., Малоголова О.А., Мотляк О.І., Юрченко-Шеховцова Т.І. Здоровий спосіб життя та профілактика адитивної поведінки неповнолітніх: методичні рекомендації. Київ : НАВС, 2019. 38 с.

2. Енциклопедія наркотиків. URL: <http://www.narcotics.su/ua/lomka.html>.

3. Васильев В. Л. Юридическая психология: підручник. СПб., 2002. 608 с.

4. Лютий В.П. Профілактика соціально-прийнятних видів адитивної поведінки підлітків та молоді URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Lutyi_2_2012.pdf.